Ilmiy tadqiqotlar va ularning yechimlari jurnali
Aoka guvohnoma № 323759 ISSN: 3060-4818

KORXONALARDA MOLIYAVIY RISKLARNI BOSHQARISHDA BUXGALTERIYA AXBOROTINING O‘RNI

Oralbaeva Feruza Jumabay qizi
Berdaq nomidagi Qoraqolpoq Davlat Universiteti
Iqtisodiyot fakulteti «Buxgalteriya hisobi va audit»
guruhi 3-kurs talabasi
E-mail: feruza_0656@icloud.com

Bekniyazov Ajiniyaz Dauletniyaz o’g’li
Berdaq nomidagi Qoraqolpoq Davlat Universiteti
Iqtisodiyot fakulteti «Buxgalteriya hisobi va audit»
guruhi 3-kurs talabasi
E-mail: bekniyazovajiniyaz3@gmail.com
https://doi.org/10.5281/zenodo.21335475

Annotatsiya. Mazkur maqolada korxonalarda moliyaviy risklarni boshqarishda buxgalteriya axborotining ahamiyati, uning moliyaviy barqarorlikni ta’minlashdagi o‘rni hamda risklarni aniqlash, baholash va nazorat qilish jarayonlariga ta’siri tahlil qilingan. Shuningdek, moliyaviy risklarni samarali boshqarishda zamonaviy buxgalteriya axborot tizimlari, raqamli texnologiyalar va moliyaviy hisobotlarning ahamiyati yoritilgan. Tadqiqot natijalari buxgalteriya axborotidan oqilona foydalanish korxonalarda moliyaviy yo‘qotishlar ehtimolini kamaytirish, boshqaruv qarorlarining sifatini oshirish va korxona faoliyatining barqarorligini ta’minlashga xizmat qilishini ko‘rsatadi.
Kalit so‘zlar: moliyaviy risk, buxgalteriya axboroti, risklarni boshqarish, moliyaviy hisobot, likvidlik, to‘lovga qobiliyatlilik, raqamli iqtisodiyot, ichki nazorat, korxona boshqaruvi.

Kirish. Jahon iqtisodiyotida raqobatning kuchayishi, bozor kon’yunkturasining tez o‘zgarishi va iqtisodiy jarayonlarning globallashuvi korxonalar faoliyatida turli moliyaviy risklarning yuzaga kelishiga sabab bo‘lmoqda. Moliyaviy risklar korxonalarning daromadliligi, to‘lovga qobiliyatliligi va investitsion jozibadorligiga bevosita ta’sir ko‘rsatadi. Shu sababli moliyaviy risklarni o‘z vaqtida aniqlash, baholash va boshqarish zamonaviy korxona boshqaruvining muhim tarkibiy qismi hisoblanadi.

O‘zbekiston Respublikasida iqtisodiyotning raqamli transformatsiyasini jadallashtirish, korxonalarda zamonaviy boshqaruv usullarini joriy etish va axborot texnologiyalaridan samarali foydalanish davlat siyosatining ustuvor yo‘nalishlari sifatida belgilangan. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi PF–60-sonli “2022–2026-yillarga mo‘ljallangan Yangi O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to‘g‘risida”gi Farmonida iqtisodiyot tarmoqlarida raqamli texnologiyalarni keng joriy etish, zamonaviy boshqaruv mexanizmlarini takomillashtirish va axborot tizimlarining samaradorligini oshirish ustuvor vazifalar qatoriga kiritilgan [1].

Korxonalarda moliyaviy risklarni boshqarish jarayonida buxgalteriya axboroti muhim axborot manbai hisoblanadi. Chunki buxgalteriya hisobi korxonaning aktivlari, majburiyatlari, daromadlari, xarajatlari va pul oqimlari to‘g‘risida to‘liq va ishonchli ma’lumotlarni shakllantiradi.

Adabiyotlar tahlili. Moliyaviy risklarni boshqarish masalalari ko‘plab xorijiy va mahalliy olimlar tomonidan tadqiq etilgan. Xorijiy tadqiqotchilar tomonidan moliyaviy risklarni boshqarishda moliyaviy hisobotlar va buxgalteriya ma’lumotlarining ishonchliligi risklarni kamaytirishning asosiy omillaridan biri sifatida e’tirof etilgan [7].

Romney va Steinbartning ta’kidlashicha, buxgalteriya axborot tizimlari boshqaruv qarorlarini qabul qilish uchun zarur bo‘lgan moliyaviy ma’lumotlarni o‘z vaqtida taqdim etish orqali korxonaning moliyaviy xavfsizligini ta’minlaydi [8]. J. Hallning ilmiy tadqiqotlarida esa zamonaviy axborot tizimlari yordamida risklarni monitoring qilish, moliyaviy ko‘rsatkichlarni real vaqt rejimida kuzatish va tezkor boshqaruv qarorlarini qabul qilish imkoniyatlari kengayishi ta’kidlangan [9].

Mahalliy iqtisodchi olimlar tadqiqotlarida korxonalarning moliyaviy barqarorligini ta’minlashda buxgalteriya axboroti va ichki nazorat tizimlarining ahamiyati alohida ko‘rsatib o‘tilgan [3,4].

Tadqiqot metodologiyasi. Tadqiqotda tizimli tahlil, qiyosiy tahlil, iqtisodiy-statistik usullar va ilmiy umumlashtirish metodlaridan foydalanildi. Tadqiqot davomida moliyaviy risklarni boshqarishda foydalaniladigan asosiy buxgalteriya ko‘rsatkichlari tahlil qilindi.

Moliyaviy risklarni boshqarishda foydalaniladigan asosiy buxgalteriya axborotlari

Axborot turi	Tahlil qilinadigan ko‘rsatkichlar	Risk turi
Buxgalteriya balansi	Aktivlar, majburiyatlar, kapital	Likvidlik riski
Moliyaviy natijalar to‘g‘risidagi hisobot	Daromad, xarajat, foyda	Rentabellik riski
Pul oqimlari hisoboti	Pul tushumlari va to‘lovlar	To‘lovga qobiliyatlilik riski
Debitor va kreditor qarzdorlik	Qarzdorlik miqdori va muddati	Kredit riski

Mazkur ko‘rsatkichlar moliyaviy risklarni aniqlash, ularni baholash va oldini olish imkonini beradi.

Tadqiqot natijalari va muhokama. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki, korxonalarda buxgalteriya axborotidan samarali foydalanish moliyaviy risklarni kamaytirishda muhim rol o‘ynaydi. Xususan, moliyaviy hisobotlarning o‘z vaqtida tayyorlanishi va tahlil qilinishi rahbariyatga korxonaning moliyaviy holatini baholash imkonini beradi.

Buxgalteriya axborotlari asosida likvidlik koeffitsienti, moliyaviy mustaqillik darajasi, rentabellik va pul oqimlari ko‘rsatkichlarini tahlil qilish orqali korxonaning moliyaviy xavfsizlik darajasini aniqlash mumkin.

Buxgalteriya axborotidan foydalanish natijasida moliyaviy risklarni kamaytirish ko‘rsatkichlari

Ko‘rsatkich	An’anaviy boshqaruv	Buxgalteriya axboroti asosida boshqaruv
Qaror qabul qilish tezligi	Past	Yuqori
Moliyaviy hisobotlarning aniqligi	O‘rtacha	Yuqori
Xatoliklar darajasi	Yuqori	Past
Risklarni oldindan aniqlash	Cheklangan	Keng imkoniyat
Moliyaviy barqarorlik	O‘rtacha	Yuqori

Zamonaviy ERP tizimlari va raqamli buxgalteriya platformalari moliyaviy ma’lumotlarni real vaqt rejimida tahlil qilish imkonini bermoqda. Natijada korxonalarda moliyaviy risklarni erta aniqlash, pul oqimlarini samarali boshqarish va investitsion qarorlarni asosli qabul qilish imkoniyatlari kengaymoqda [8; 9].

Xulosa. Tadqiqot natijalari korxonalarda moliyaviy risklarni boshqarishda buxgalteriya axboroti muhim strategik resurs ekanligini ko‘rsatdi. Buxgalteriya axboroti korxona faoliyatidagi moliyaviy xavflarni aniqlash, baholash va nazorat qilishning asosiy axborot bazasi hisoblanadi. Korxonalarda zamonaviy buxgalteriya axborot tizimlarini joriy etish, moliyaviy hisobotlarni avtomatlashtirish va ichki nazorat tizimlarini takomillashtirish moliyaviy risklarni kamaytirish, korxonaning moliyaviy barqarorligini ta’minlash va raqobatbardoshligini oshirishning muhim omillaridan biridir.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi PF–60-son Farmoni “2022–2026-yillarga mo‘ljallangan Yangi O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to‘g‘risida”.
2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 5-oktabrdagi PF–6079-son Farmoni “Raqamli O‘zbekiston – 2030” strategiyasi.
3. Karimov A.A. Buxgalteriya hisobi. – Toshkent: Iqtisodiyot, 2021.
4. Pardayev A.X. Moliyaviy tahlil va boshqaruv hisobi. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2020.
5. Vahobov A.V. Korxona moliyasi. – Toshkent: Iqtisodiyot, 2021.
6. To‘xliyev N. Iqtisodiyotda axborot texnologiyalari. – Toshkent: O‘zbekiston, 2021.
7. Brigham E.F., Ehrhardt M.C. Financial Management: Theory and Practice. – Boston: Cengage Learning, 2020.
8. Romney M.B., Steinbart P.J. Accounting Information Systems. – New York: Pearson Education, 2021.
9. Hall J.A. Accounting Information Systems. – Boston: Cengage Learning, 2020.
10. Laudon K.C., Laudon J.P. Management Information Systems: Managing the Digital Firm. – New York: Pearson, 2021.